

Rozdział XI

Okres współczesny

Poprzedni rozdział naszej książki poświęciliśmy w większości sytuacji społeczno-gospodarczej w Pasynkach i okolicach. Wiele nam o tym powiedziały akta Gminnej i Gromadzkiej Rady Narodowej. Po jej likwidacji w 1972 r. najważniejszą instytucją na tym terenie pozostała niezmiennie trwająca od wieków parafia prawosławna. Po konflikcie wewnątrzparafialnym z lat 1970-1972 była ona jednak poważnie osłabiona. Dalecy od Cerkwi ludzie, wykorzystując konflikt pokoleń (młody wikariusz i sędziwy proboszcz), wprowadzili w życie parafii wiele zamieszania. Po pozorem troski o dobro Cerkwi rozstrzygali swoje problemy i porachunki sąsiedzkie. W ciągu zaledwie dwóch lat przez Pasynki przewinęło się ponad dwudziestu duchownych, delegowanych tu przez metropolię. Dopiero przybycie o. Jonasza Gołuba przyniosło parafii spokój. Zapanował duch pokuty za wypowiedziane w złości, bluźniercze słowa oraz zachowania niegodne chrześcijanina¹.

Po objęciu stanowiska proboszcza przez o. Jonasza (oddelegowany z monasteru na Św. Górze Grabarce) nastąpiły także zmiany w obsadzie innych parafialnych funkcji. Opiekunem cerkwi (starostą) został wybrany Nikanor Pawluczuk, psalmistą zaś Andrzej Szachowicz; obaj pochodzili z Saków.

Początek lat siedemdziesiątych był kryzysowy nie tylko z powodu niepokojów w parafii. Od roku 1973 liczba zgonów zaczęła prze-

wyższą liczbę chrztów (wówczas w parafii urodziło się trzynaścioro dzieci, zmarło zaś 26 osób). Liczba parafian w stosunku do 1960 r. spadła o kilkaset osób. Coraz więcej młodzieży zdobywało wykształcenie średnie i poszukiwało zatrudnienia w miastach².

Z powodu zmniejszania się liczby dzieci liczne niegdyś szkoły wiejskie zostały zagrożone likwidacją. Pierwsze ku temu kroki poczyniono jeszcze w okresie funkcjonowania w Pasyнках GRN. 30 grudnia 1970 r. biuro gromadzkie, bez społecznej konsultacji, zaapro-

50. Ojciec Jonasz Gołub

bowowało wytyczne w sprawie reorganizacji sieci szkół, odgórnie narzucone przez władze powiatowe. Według planów pełnej likwidacji podlegały czteroklasowe szkoły w Ogrodnikach (w 1972 r.) oraz Łoknicy (w 1973 r.). Pierwsza w 1970 r. liczyła dwunastu uczniów, druga zaś — 22. Trzecią ze szkół — w Kożynie — postanowiono zredukować w 1975r. do czteroklasowej, uczniów zaś skierowano do Zubowa, Klejnik i Horodczyna³. Niebawem szkoła tysiąclatka w Kożynie zaczęła świecić pustkami, w końcu przekształcono ją w więzienie (obecnie dom pomocy społecznej „Arka”, organizowany przez parafię Klejniki). Na terenie parafii Pasyнки pozostały dwie szkoły — w Pasyнках i Zubowie; pełna likwidacja szkolnictwa podstawowego na terenie parafii nastąpiła niespełna ćwierć wieku później.

W dobie likwidacji szkół w okolicach Pasynek miała miejsce dziejowa, można by rzec, inwestycja. Został pokryty asfaltem kilkunastokilometrowy odcinek drogi Ploski — Kożyno — Zubowo — Saki — Pasyнки — Łoknica — Krzywa — Szczyty, czyli daw-

ny trakt orlański. Autorem projektu modernizacji drogi był inż. Borysław Rudkowski, który w te prace włożył wiele trudu. Odtąd mieszkańcy Pasynek i okolicznych wsi nie musieli się martwić, jak naprawiać wiecznie psujące się piaszczyste szlaki. Mogli teraz bez trudu dotrzeć do cerkwi, szkoły czy poczty. Skróciła się również droga do Białegostoku, PKS otworzyło po tej trasie linię autobusową. W ślad za budową szosy niebawem poszła modernizacja dróg dojazdowych na pola.

Lata osiemdziesiąte parafia w Pasynkach rozpoczęła z 1430 parafianami, zamieszkującymi 380 domów. Nowy proboszcz, o. Eugeniusz Kossakowski (od 1979 r.), aktywnie przystąpił do przeprowadzenia remontów cerkwi parafialnej i cmentarnej oraz budowy domu parafialnego. Jak na owe czasy były to przedsięwzięcia bardzo ambitne. Również w innych dziedzinach mieszkańcy Pasynek starali się nadrabiać zaległości. Dotyczyło to szczególnie budowy remizy-świątlicy, o której mówiono od kilkunastu lat. Jeszcze w 1967 r. za otrzymane fundusze Rada Gromadzka zaplanowała wybudowanie świątlicy i utworzenie wokół niej wiejskiego parku ze stawem. Prace zakończyły się jednak na pogłębieniu stawu. Szczególnie zawiedzeni byli animatorzy wiejskiej kultury. Jedna z działaczek Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego powiedziała w 1969 r. dziennikarzowi „Gazety Białostockiej”: „Na terenie naszej wsi aktywnie pracuje ognisko BTSK. Praca ogniska w zasadzie skupia się w szkole. Nauczycielka tej szkoły Aleksandra Panasiuk służy nam pomocą w organizowaniu życia kulturalnego, udostępnia sale szkolne na nasze zebrania. Niestety, ciasno tu. Organizujemy corocznie wyjazdy z ciekawymi sztukami białoruskimi, wystawiamy je nawet w sąsiednim powiecie hajnowskim. Ale przecież do przygotowania każdej sztuki potrzebny jest swój własny kąć oraz miejsce, gdzie można kulturalnie spędzić czas. Czekamy więc na inicjatywę Gromadzkiej Rady w Pasynkach. Piękny plac w centrum wsi czeka na zabudowanie”⁴. Plac zabudowano dopiero w latach 1980-81. Powstał murowany budynek z białej cegły z salą świątlicową i garażem na wóz OSP. Miejscowym strażakom, w liczbie 28, przewodniczył wówczas Aleksander Kobus⁵. Oprócz

parafii, szkoły i OSP we wsi funkcjonował także Urząd Pocztowy, kierowany przez Stefana Kuczyńskiego, zatrudniający dwóch listonoszy: Włodzimierza i Eugeniusza Wiesiołowskich. Mieli oni na swym koncie aż 103 prenumeratorów „Niwy”. W Pasynkach działał także ośrodek zdrowia, sklep oraz SKR, zatrudniający jedenastu traktorzystów⁶. Pasyнки, mimo likwidacji gminy, pozostawały dla całej okolicy niekwestionowanym centrum usługowym, a nade wszystko — duchowym.

Godny odnotowania jest fakt, że w latach osiemdziesiątych bibliografia Pasynek i okolic wzbogaciła się o szereg bardzo istotnych pozycji, dotyczących głównie tradycji historycznych oraz folkloru. Pierwszoplanowa w tym zasługa Michała Szachowicza, urodzonego w Sakach białoruskiego poety, folklorysty i publicyisty. W tygodniku „Niwa” oraz na łamach „Kalendarzy Białoruskich” zamieścił on szereg materiałów z tych okolic, szczególnie zaś literacko opracowanych legend. W tym też czasie w Katedrze Filologii Białoruskiej w Warszawie powstały trzy prace magisterskie, traktujące o folklorze wsi Pasyнки, Saki i Zubowo⁷. Niektóre z pieśni tam zamieszczonych czytelnicy znajdą w aneksach. Lata osiemdziesiąte przyniosły także udane próby animacji życia kulturalnego. W Pilipkach z powodzeniem działała młodzieżowa grupa teatralna; koło BTSK prowadziło także działalność w Sakach. Niestety, w żadnej wsi nie uformowała się grupa śpiewacza, wykonująca miejscowe pieśni ludowe, aczkolwiek tradycje dobrego śpiewania trwały tu od dawna. Do dnia dzisiejszego w poszczególnych wsiach parafii Pasyнки mieszkają doskonali wykonawcy takich pieśni, m.in. Olga Nikołajuk z Pilipków, Nadzieja Iwaniuk z Treszczotek, Nina Nazaruk z Zubowa i Luba Bagińska z Ogrodnik. Warto także wspomnieć o kobietach z Mięksiszów, których maniera wykonawcza jest szczególnie archaiczna. Pieśni wszystkich wymienionych tu osób weszły w skład „Śpiewnika Podlaskiego”, a zostały zapisane przez młodzież z Bielska Podlaskiego i Hajnówki w czasie obozu historyczno-krajoznawczego, odbywającego się w 1998 r. w Hryniewiczach Dużych⁸. Kilka z nich, wraz z krótkim komentarzem, zamieszczamy w aneksach.

51. Uroczystości dożynkowe przy cerkwi w Pasynkach

* * *

W latach dziewięćdziesiątych w dalszym ciągu pogłębiał się kryzys demograficzny w parafii. Liczba parafian spadła poniżej tysiąca; w 1996 r. wynosiła 921 osób. Z powodu małej liczby dzieci w wieku 7-15 lat (35 osób) podjęto decyzję o zamknięciu szkoły podstawowej w Pasynkach z początkiem roku szkolnego 1997/98⁹. Nominalnie placówka funkcjonowała jednak jeszcze przez kilka lat, gdyż jej siedzibę przeniesiono do wyremontowanego, obszernego budynku szkolnego w Krzywej. Zmiana warunków lokalowych rokowała nadzieję na dłuższą działalność szkoły podstawowej w Pasynkach z siedzibą w Krzywej. Oczekiwania rodziców jednak się nie ziściły. Po reformie oświatowej i utworzeniu gimnazjów, liczba uczniów zmalała jeszcze bardziej. W 2000 r., decyzją Rady Gminy Bielsk Podlaski, placówka przestała istnieć. W taki sposób szkolnictwo podstawowe na terenie parafii Pasynki, posiadające półtorawieczne tradycje, przestało istnieć¹⁰. Ostatnim dyrektorem szkoły w Pasynkach był Eugeniusz Chilkiewicz. Dzieci zaczęto dowozić do szkoły w Au-

gustowie; dla dzieci z Łoknicy czy Mięksiszów stanowi to ok. 50 km drogi dziennie w obie strony.

W sierpniu 1996 r. do Pasynek przybył nowy proboszcz o. Eugeniusz Suszcz, który przejął po swym poprzedniku, o. Aleksandrze Surelu, prace nad renowacją uszkodzonej po pożarze świątyni. Przeżyta tragedia skonsolidowała parafian wokół Cerkwi; istniała potrzeba umacniania ich duchowości.

Rozumiał to nowy duchowny, ożywiając zorganizowany ruch pielgrzymkowy. W pierwszą pielgrzymkę czterdziestoosobowa grupa pasyńskich parafian udała się śladem swych rodziców i dziadków sprzed sześćdziesięciu lat — do Ławry Poczejowskiej (grudzień 1996 r.). Już w kwietniu 1997 r. wierni z Pasynek i okolic wyruszyli w kolejną pielgrzymkę — do Brześcia. Po miesiącu czterdzieści osób wyjechało do Kijowa, by oddać cześć miejscowym prawosławnym świętościom. W sierpniu tegoż roku w Pasyńkach przyjmowano liczną rzeszę pielgrzymów, podążających z Białegostoku na Św. Górę Grabarkę. Pątnicy, odchodząc w dalszą drogę, zabrali ze sobą krzyż ofiarny od pasyńskich parafian. Kolejną, własną pielgrzymkę odbyli oni już w marcu 1998 r., tym razem do monasteru w Żyrowicach, gdzie pozostawili dar w wysokości 650 dol. na potrzeby miejscowego seminarium duchownego.

Opiekuńczo-charytatywna działalność parafii przejawiała się wobec miejscowych potrzebujących. W lipcu 1998 r. w budynku Seminarium Duchownego w Warszawie odbył się obóz katechetyczno-wypoczynkowy, w którym uczestniczyło trzydzieścioro dzieci z rodzin żyjących w trudnych warunkach z terenu gminy Bielsk Podlaski. Organizatorem i opiekunem duchowym obozu był o. Eugeniusz Suszcz; organizacyjnie i osobowo wspomagał go Zarząd Diecezjalny Bractwa Młodzieży Prawosławnej. Bardzo trafną inicjatywę powtórzono również rok później — w lipcu 1999 r. w Seminarium odbyły się aż dwa turnusy obozowe. W tymże roku parafia liczyła 873 osoby, a więc o prawie 50 osób mniej niż trzy lata wcześniej. Szczególny spadek nastąpił w 1998 r., gdy zmarły 23 osoby, a dalsze 18 wyjechało do miast. Również wówczas w parafii, po raz pierwszy w jej historii, nie odnotowano ślubów.

Oprócz organizacji pielgrzymek i służby charytatywnej parafia pasynkowska wzięła na siebie główny trud organizowania życia kulturalnego w tym rejonie gminy Bielsk Podlaski. We wrześniu 1998 r. w Pasynkach odbyły się dożynki gminne, zainaugurowane odprawieniem Liturgii Św. w miejscowej cerkwi. Przygotowano szereg wieńców dożynkowych, które potem były oprawą dla festynu ludowego. Dożynki gminne w Pasynkach stają się powoli tradycją, przyciągając nie tylko mieszkańców tych okolic. Podobne uroczystości miały miejsce również w latach 1999-2000. Uczestniczył w nich prawosławny biskup bielski Grzegorz. Dłuższą od dożynek tradycję posiada jednak zwyczaj wyrobu świec gromnicznych w przededniu święta Spotkania Pańskiego (Hromnici). W takich spotkaniach w domu parafialnym uczestniczy zwykle 20-30 osób.

W roku 2000 parafię pasynkowską zamieszkiwało 784 wyznawców prawosławia. W poszczególnych wsiach sytuacja przedstawiała się następująco: Pasynki — 132 osoby, Ogrodniki — 101, Łoknica — 91, Zubowo — 146, Pilipki — 94, Treszczotki — 57, Miększe — 71 i Saki — 92 osoby¹¹.

W nowy wiek i nowe tysiąclecie parafia wstąpiła więc znacznie uszczuplona demograficznie w stosunku do lat swej świetności. Miejmy jednak nadzieję, że potomkowie tych, którzy z Pasynek i okolic z różnych powodów wyjechali, będą zawsze tu powracać, by pomodlić się w swej niebieskiej cerkwi, napić się wody z nadłoknickich źródeł, posłuchać słowika, co w *Haju* śpiewa, by wreszcie mieszkać ładnie w tych pięknych okolicach, by dzierżyć w swoich rękach swoją ziemię — *bat'kuwszczynu*. Dbać o nią i nie stracić jej.

¹ O wydarzeniach w parafii Pasynki z lat 1970-1972 pisał m.in. o. Eugeniusz Kossakowski w kronice parafialnej (w: APP w Pasynkach): (...) *В это время получилась вражда между людьми этого прихода. Многие пострадали ибо были пожары и бои между собой. Несколько человек по этому поводу было заключенных в темницу, а многие платили штраф.* Na łamach tygodnika „Niwa” pojawił się nawet wiersz traktujący o konflikcie, podpisany pseudonimem *Wałodzia Niecikawy* [w:], „Niwa” nr 18, 1972; warto przytoczyć kilka jego zwrotek:

Дзесь далёка ў свеце,
Дзе Арлянка шуміць,

Па дарозе ў Локніцу
 Вёска Пасынкі ляжыць.
 Два гады назад яшчэ
 Было тут вельмі ціха.
 З'явіўся новы бацьюшка —
 Завітала „ліха”.
 З гэтага часу бяда
 Пасыпалася, як слёзы.
 Разбілася грамада
 На два варожыя абозы.

- 2 Według danych gromadzkich w 1963 r. nie uczęszczało do szkół aż 170 młodych ludzi w wieku 14-16 lat; w 1966 r. ich liczba zmalała do trzech, większość więc młodzieży po ukończeniu podstawówki udawało się na nauki do szkół średnich. Na wsiach oprócz podstawówek istniały również tzw. szkoły oraz zespoły przysposobienia rolniczego, zob.: AP w Białymstoku, GRN Pasyнки, sygn. 33, k. 24, 54.
- 3 AP w Białymstoku, GRN Pasyнки, sygn. 25, k. 199.
- 4 *O Pasyнкach*, „Gazeta Białostocka” 1969, nr 111.
- 5 *Budzie ramiza-swiatlica*, „Niwa” 1981, nr 19; A. Hauryluk, *U Pasyнкi*, „Niwa” z 21 sierpnia 1983.
- 6 A. Hauryluk, *U Pasyнкach*, „Niwa” z 21 sierpnia 1983.
- 7 W. Kobus, *Folklor i obrzędy wsi Pasyнки*, Warszawa 1983; A. Brzozowska, *Folklor wsi Saki*, Warszawa 1980; I. Jefimiuk, *Folklor i obrzędy wsi Zubowo*, Warszawa 1983; wszystkie prace napisane pod kierunkiem prof. A. Barszczewskiego w Katedrze Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego.
- 8 *Puodlaški Śpiewnik* pod red. D. Fionika, Związek Białoruski, Białystok 1998.
- 9 H. Kandraciuk, *Aposzni raz u Pasyнкach*, „Niwa” 1996, nr 19, s. 6; w roku szkolnym 1996/97 liczba dzieci w wieku 7-15 lat w poszczególnych miejscowościach była następująca: Pasyнки — 10, Saki — 4, Zubowo — 10, Piliipki — 5, Mięksize — 2, Łoknica — 1, Treszczotki — 1; w Koźynie i Stupnikach, wchodzących w skład obwodu szkolnego w Pasyнкach, nie było wówczas żadnego dziecka w tym wieku.
- 10 zob. D. Fionik, *Kaniec szkolnictwa u pasyńskim prychodzie*, „Przegląd Prawosławny” 2000, nr 2.
- 11 Wszystkie informacje, dotyczące parafii, z lat 1996-2000 zostały zaczerpnięte z aktualnej *Kroniki Parafialnej*.